

מכון הדר

MECHON HADAR

שיח לבוש:

מבגדי הכהן לבגדים בכלל

ר' אביטל הוכשטיין – hochstein@hadar.org

פרשת תצוה, תשע"ז

פרשתנו מקדישה פסוקים רבים ללבושו של אהרון וכן חטיבה קצרה ביותר ללבוש בניו. בשני המקרים מסוכמת מטרת הלבוש בשתי מילים – "לכבוד ולתפארת":

שמות כה, ב', מ'

וַעֲשֵׂיתָ בְּגָדֵי־קָדֹשׁ לְאַהֲרֹן אֶחָיו לְכָבוֹד וּלְתַפְאֵרֶת...⁴⁰ וְלִבְנֵי אֶהֱרֹן תַּעֲשֶׂה... תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד וּלְתַפְאֵרֶת.

הפסוקים קוראים להבין את העיסוק בלבוש ולחשוב על תפקודם של הבגדים הנידונים במסגרת של 'כבוד ותפארת'. ברצוני להציע, כי אמירה זו משמעותית לא רק לאהרון ולבניו – אלא ללבוש באופן כללי. יתרה מזו, הפסוקים מדגימים שיח אודות לבוש, כך שניתן מתוכם לזקק עקרונות הנוגעים לשיח בנושא זה בכלל. אתמקד בארבעה עקרונות העולים מתוך הפסוקים הנוגעים לדיון בלבוש: הצורך בקרבה, דרישה ליראת אלהים, החשיבות של חופש והתרחקות שיח הביגוד מעיסוק בגוף.

בשני המקרים מסוכמת מטרת 1. קרבה

הלבוש בשתי מילים – "לכבוד ולתפארת"
הכהנים הם המשרתים את הקודש ובקודש, והם
במובנים רבים אמורים לתפקד כקרובים ביותר אל

האלוהים. ואולם, הפסוק הפותח את פרק כח בספר שמות, הפרק העוסק בלבוש הכהנים, מדגיש קרבה אחרת אל הכהנים, הלא היא קרבתו של משה:

שמות כח, א'

וְאַתָּה הִקְרַב אֵלַיךָ אֶת־אֶהְרֹן אֶחָיֶךָ וְאֶת־בְּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֵנוֹ־לִי אֶהְרֹן נָדָב וְאַבְיָהוּא
אֶלְעָזָר וְאַיִתְמָר בְּנֵי אֶהְרֹן.

פסוק זה למעשה מצוה על קירבה בין משה לבין אהרון ובניו, וזאת כבסיס לעיסוקו של משה בבגדיהם. הפסוקים אם כן דורשים כי מסגרת העיסוק של משה בבגדים תהיה קרבתו אל העומדים ללבוש אותם; הוא נדרש ראשית לקרבתם, ורק אז מקבל את הצו בדבר פרטי לבושם.

כיצד ניתן להבין דרישה זו לקירבה? בגדי הכהן מהווים וממחישים מפגש בין פרט לחברה, בין הפרטי לציבורי. מחז, בגדים אלו הם החזות החיצונית של מי שמנהלים את המוסד הציבורי בית המקדש, כך שלפנינו דיון במרחב הציבורי, אולם בד בבד, משום שזהו עיסוק בביגוד, יש בו גם ממד של אינטימיות, ממד של עיסוק בתחומי הפרט. בגדים אלו למעשה מהווים מרחב סיפי, נקודת גבול ומפגש שבין הפרטי לציבורי. נקודות גבול, מעבר ומפגש הם מחזות מפחידים לעיתים ורגישים. הפסוקים מציעים אמצעי בסיסי לנגיעה במרחב לימנילי, מרחב גבול שכזה: הלא הוא קרבה. כך, דורשים הפסוקים שמי שעוסקים בנוכחות ובביטוי החיצוניים והציבוריים של אדם ובו זמנית נוגעים במרחבים אינטימיים ועוסקים בתחומי הפרט שלו, יקדימו ייצרו ויוודו קיומה של קרבה.

2. יראה

כאמור, מוגדרת מטרתם של הבגדים כהשגה או יצירה של 'כבוד ותפארת'. הפסוקים לא רק מורים על כך, אלא מציעים תנאים ליצירתם של בגדים שכאלו:

שמות כח, ג'

וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל־כָּל־חֲכַמֵי־לֵב אֲשֶׁר מֵלֹאֲתָיו רִוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בְּגָדֵי אֶהְרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֵנוֹ־לִי

הפרק מצביע על הצורך שהעוסקים בבגדים יהיו 'חכמי לב' ומלאים ב'רוח חוכמה'. המשותף לשני הביטויים הוא האמירה כי העיסוק בבגדים דורש חוכמה, אולם לא (רק) חוכמה אינטלקטואלית אלא חוכמת לב, חוכמה רוחנית. הדרשן 'העמק דבר' מציעה פירוש לביטוי 'חכם לב' שמתייחס לצירוף המרכיבים שבביטוי, וטוען כי על פי רוב נמצאת החוכמה במוח, ואולם את חוכמת הלב יש להבין באופן אחר. הוא מסביר כך:

העמק דבר שמות פרשת תצוה פרק כח פסוק ג'

אל כל חכמי לב. החכמה אין מקומו בלב כי אם במוח, אלא כל מקום דכתיב 'חכמי לב' הביאור יראת ה', שהוא ראשית חכמה ומקומה בלב כידוע.

**העוסקים בבגדים של בני אדם
נדרשים ליראת האל, משום
שהם עסוקים למעשה בצלם
אלוהים.**

ה'העמק דבר' בפירושו מתבסס על פסוק מתהילים:
"רֵאשִׁית חֻכְמָה יִרְאֵת ה' יִשְׁכַּל טוֹב לְכָל-עֹשֵׂיהֶם תִּהְיֶה לָהֶם
עֲמֻדַת לְעֵד" (תהלים קיא, י'), ובעצם טוען כי חוכמת
הלב, שהיא חוכמה קמאית במובן מסוים, היא למעשה
יראת האלוהים. כלומר, העיסוק בביגוד דורש יראה,

יראת האל. נדמה שהעוסקים בבגדים של בני אדם נדרשים ליראת האל, משום שהם עסוקים למעשה בצלם אלוהים – מטרתם כבודו של אדם, שאיפתם פיאורו של צלם אלוהים. כשעוסקים בצלם אלוהים נדרשים ליראת אלוהים.

3. חופש

הצירוף 'חכם לב' מעסיק גם את ר' שמשון רפאל הירש. בפירושו הוא מתמקד בעובדה שלגבי כלי המשכן לא היתה דרישה להיות "חכם לב", וכי דרישה מעין זו, לחוכמה, מגיעה רק מאוחר יותר בתיאור בניית המשכן בשמות. וכך הוא שואל:

רש"ר הירש שמות פרשת תצוה פרק כח פסוק ג'

"אל-כל-חכמי-לב אשר מלאתיו רוח חכמה": דבר זה נאמר כאן רק לגבי עושי הבגדים, ואילו

לגבי עשיית כל מלאכת המשכן מזכיר הכתוב את הצורך בתכונת החכמה רק בפרק לא, אגב מינויים של בצלאל ואהליאב.

הרש"ר הירש מתחקה אחר ההבדל המהותי שבין כלים לביגוד, הבדל שעשוי לעמוד בשורש הדרישה השונה לגבי המופקדים על הכנתם. כך הוא מסביר את הדברים:

נראה שזה טעמו של דבר: עשיית המשכן וכליו היתה קשורה בכלליה ובפרטיה בתבנית שה' הראה למשה, ואילו לגבי הבגדים נשאר לעושיהם חופש פעולה במידה גדולה יותר.

הרש"ר הירש טוען כי עשיית כלי המשכן הייתה עבודה של חיקוי; האלוהים הראה למשה תבנית, שבהמשך נבנתה על ידי עושי מלאכה שונים. לא כך לגבי בגדי אהרון ובניו, שם היה חופש פעולה גדול לבעלי המלאכה.

אפשר להבין דרישה זו לחופש בהקשר של בגדים בצורות שונות, אולי הצורך בחופש נובע מכך שבגדים צריכים להיות מותאמים ללובשים אותם, ולכן עשייתם מחייבת גיוון ומחשבה חופשית, מרחב אישי מסוים. כך או כך האינטואיציה הדרשנית היא שבגדים – ואף בגדי

**בגדים צריכים להיות מותאמים
ללובשים אותם, ולכן עשייתם
מחייבת גיוון ומחשבה
חופשית, מרחב אישי מסוים.**

הקודש של אהרון ובניו, על אף התיאור המדוקדק שלהם בפסוקים, טבעו ממד משמעותי של חופש בהוצאתם מן הכוח אל הפועל.

4. גוף

באופן מפתיע, בפרקנו אין כמעט עיסוק בגוף האדם; העיסוק בפרק הוא בבגדים ולא בגוף שעליו הם מונחים. שוב ושוב "וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹזֵן וְאֶפֶד וּמְעִיל וּכְתָנֵת תִּשְׁבֵּץ מְצַנֶּפֶת וְאַבְנֵי שֶׁטַח וְעֵשׂוּ בְּגָדֵי קָדֶשׁ לְאַהֲרֹן אֶתִּיף וּלְבָנָיו לְכַהֲנָנִי" (שמות כח, ד') וכך הלאה.

שני יוצאי דופן בפרק ראויים לתשומת לב בהקשר זה: ראשית, מיקומו של החושן על לבו של אהרון:

שמות כה, כ"ט-ל'

²⁹ וַנִּשָּׂא אֶהָרֶן אֶת־שְׂמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל־לְבוֹ בְּבֹאֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לְזָכְרוֹן לְפָנַי ה' תָּמִיד:
³⁰ וַנִּתְּ אֶל־חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתְּמִיִּם וְהָיוּ עַל־לֵב אֶהָרֶן בְּבֹאֹ לְפָנַי ה' וַנִּשָּׂא אֶהָרֶן
אֶת־מִשְׁפַּט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־לְבוֹ לְפָנַי ה' תָּמִיד.

הלב הוא איבר גוף פנימי, כך שבאופן מהותי אין פה מעבר לגוף המוחשי והנראה, אלא לגוף המדומיין.

יוצא דופן שני הוא פסוק אחד עוסק בכיסוי, ומתמקד בתפקידם של בגדים בהסתרה, ובאופן מדויק יותר בכיסויי ובהסתרה של הערוה: "וַעֲשֵׂה לָהֶם מְכַנְסֵי־כָד לְכִסּוֹת בְּשָׂר עֲרֹגָה מִמְתַּנְנִים וְעַד־יִרְכְּבִים יִהְיוּ" (שמות כה, מ"ב). החיזקוני בפרושו מבהיר כי כיסוי זה אינו קשור ל'כבוד ותפארת', וכך הם דבריו:

חיזקוני שמות פרשת תצוה פרק כה פסוק מ"ב

"מכנסי בד" – לפי שנאמר במ לכסות בשר ערוה, לא נאמר במ לכבוד ולתפארת.

דיוק זה של החזקוני מבהיר כי כיסוי הגוף הקשור בכיסוי של ערוה, אינו קשור ב'כבוד ותפארת'.
ה'חיזקוני' מבדיל פסוק זה משאר פסוקי הפרק. לדידו, הפסוק הוא יוצא דופן בכך שהוא מתייחס לא ללבוש אלא לערוה בגוף. בנוסף, או שמא מתוך כך, זהו הפסוק היחיד בפרק המתאר את מטרת הבגדים ככיסוי. מלבד פסוק זה אין תיאור של הלבוש בהתייחס לגוף ולכיסוי.

**הבגד מטרותם להבליט ואולי
אף להדגיש את האדם – האדם
על גופו ובאמצעות גופו.**

לא רק שהפסוקים נמנעים מתיאור הבגד ככזה שמסתר את הגוף, הפרק אף מתאר כי מטרת הבגדים היא לציין את נוכחותו של אהרון בקודש, מטרותם להבליט ואולי אף להדגיש את האדם – האדם על גופו ובאמצעות גופו, האדם המסתובב במרחב הקודש:

שמות כה, ל"ד-ל"ה

³⁴פְּעֻמֹן זָהָב וְרִמֹן פְּעֻמֹן זָהָב וְרִמֹן עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב: ³⁵וְהָיָה עַל־אֶהָרֹן לְשָׂרֵת וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ
בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לְפָנָי ה' וּבָצִאתוּ וְלֹא יָמוּת:

אם כן, מתוך הפרק עולה כי הבגדים אמורים להבליט את האדם, לציין אותו, להדגיש אותו. אין מטרתם לכסות או להסתיר כלל וכלל.

לסיכום:

ניתן לקרוא את מילות הפסוק 'ועשית בגדי קודש... לכבוד ולתפארת' ואת פרק כה בשמות בכלל באופן צר, כמתייחסות לבגדי הכהן הגדול והמשרתים את הקודש הלא הם צאצאיו, בלבד. ואולם, אני רוצה להציע שמילות הפרק מהוות הכוונה לעיסוק בלבוש ובקוד לבוש בכלל.

ראשית מלמדים הפסוקים כי מטרתם של בגדים היא להביא 'לכבוד ולתפארת'. שנית, הם מורים על מספר עקרונות מנחים לעיסוק בביגוד שזה מטרתו. אנו עסקנו בארבעה מהם: ראשית, דיון בבגדים יש לנהל מתוך קרבה. שנית, שיח זה דורש יראת אלוהים ויראת צלם האלוהים שבאדם, האדם שהבגדים נועדו לכבד ולפאר. שלישית, אף שזהו שיח מסדיר הרי שהעיסוק בביגוד וישומו במציאות דורשים חופש. ואחרונה, מובהר כי מוקד העיסוק בביגוד הוא הלבוש ולא הגוף, וכי מטרתו של לבוש מכבד היא ציון האדם, העברת תשומת לב אליו, 'השמעת קולו בבואו'.